

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit. The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
<https://kksu.co.in/>

Digitization was executed by NMM

<https://www.namami.gov.in/>

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhed
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
<https://egangotri.wordpress.com/>

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M-2303 विषय धम्मशिखर
नाव संस्कार कोरतुम (मुद्रित) x ६०x
लेखक / लिपीकार _____
पृष्ठ 14 काळ _____ पूर्ण / अपूर्ण

M-2302

अथ संस्कारकोस्तु भप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः श्रीसरस्वत्यैनमः श्रीगुरुचरणारविंदाभ्यांनमः श्रीलक्ष्मीनारायणाभ्यांनमः अथसंस्कारकौस्तुभप्रारंभः गर्भा-
 धानप्रभृतिविहितानेकसंस्कारस्तुद्धेचित्तादर्शसकलमुनयोयंप्रपश्यन्तिदेवम् चंद्रादित्यानलमतडितांभाप्रवाहेनिदानंवंदेदेवैः शिरसिनिहितं पा-
 लकंपांडवानाम् १ नत्वाहरिगुरुचरणौवादिरणौधेजयप्रदंविदुषाम् मधुनाशनमोदावहमधुनासंस्कारकौस्तुभंतनुमः २ अथषोडशसंस्काराः
 तत्रगर्भाधानंप्रथममुच्यते इतरसंस्कारान्प्रतिउपजीव्यत्वेनतस्यैवसृष्टिकर्तृभिः गृह्यसूत्रकारैश्चगर्भाधानमृतावितिउपनिषदिगर्भलंभनमि-
 तिचप्रथमनिर्देशात् तदुपयोगितयादुष्टरजोदर्शनशान्तिंवक्तुंप्रथमरजोदर्शनेतत्स्वरूपमुक्तंविधानपारिजाते नाभिमूलेस्थितं पुष्यंचतुर्दलस-
 मन्वितम् तस्मिन्सर्वाश्चदधतेगर्भसंभवकारणम् अधोमुखस्थितंरुद्रीणांवात्येतुमुकुलीकृतम् बाल्यात्परवयःप्राप्तौमुकुलंविकसद्भवेत्
 उत्फुल्लेकुसुमेरुद्रीणांस्वभावेनस्त्रवेद्रजः तदाप्रभृतिसर्वासांमासिमासिकृतुर्भवेत् रजोदर्शनेशुभाशुभसूचकानिकथ्यन्ते तत्रप्रथम-
 रजोदर्शनेमासफलंभृगुः चैत्रेस्यात्प्रथमतोतिनारीवैधव्यभागिनी वैशारवेधनपुत्राद्याज्येष्ठेरोगान्वितातथा शुचौमृतप्रजाप्रोक्तव्याव-
 णोधनधान्यभाक् नभस्यदुर्भगाक्लिष्टाप्याश्विनेचपयस्विनी ऊर्जेप्यायुष्मतीनारीमार्गशीर्षेबहुप्रजा पौषेतुपुंश्चलीनारीमाघेपुत्रकरवा-
 न्विता फाल्गुनेश्रीमतीनारीरजोमासफलंक्रमात्इति अथतिथिफलम् श्रीधरीयेगुरुः प्रथमायांपतिंहन्तिद्वितीयायांकरवंभवेत् तृ-
 तीयायांश्रियेस्याच्चतुर्थ्यांघृषलीभवेत् पंचम्यांपुत्रलाभश्चषष्ठ्यांचारित्रविक्रया सप्तम्यांपुत्रवृद्धिः स्यादष्टम्यांपुत्रनाशनम् नवम्यारुद-

सं-कौ-

१

तीनित्यंदशम्यांधर्मशालिनी एकादश्यांपतिस्निग्धाद्वादश्यांकंदिनीभवेत् त्रयोदश्यांमानधनात्वपराबहुदोषकृत् पर्वण्यन्यगृहीतास्याद्वि
द्यादेवंतिथेःफलम्इति कश्यपोपि अष्टमीषष्ठ्यगारिक्ताद्वादशीसंक्रमेपिच वैद्यतोचव्यतीपातेग्रहणेचंद्रसूर्ययोः विष्ट्यांसंध्यासुनिद्रायांदु-
र्भगाप्रथमार्तवइति अथपूर्वाण्हादीनांफलम् स्मृतिरुक्ते शुभंचैवतुपूर्वाण्हेमध्यान्हेमध्यमंफलम् अपराण्हेतुवैधव्यंपूर्वरात्रेशुभंभवेत् मध्य
रात्रेमध्यसंस्यात्पररात्रेशुभान्वितेति स्मृतौ प्रातःकालेस्तधनासायान्हेसर्वभोगिनी मध्यान्हेतुभवेद्देश्यानिशीथेविधवाभवेदिति अथवा
रफलम् रुग्णापतिव्रतादुःखीपुत्रिणीभगभागिनी पतिप्रियाक्लेशभागासूर्यवारादिषुक्रमात् भानुवारेभवेद्वाधिःसोमवारेपतिव्रता दुः-
खिताभौमवारेतुबुधेसौभाग्यसंयुता श्रीसंयुतागुरोर्वारेपतिभक्ताभृगोर्दिने मंदवारेनिराशास्यात्यथमर्त्तोरजस्वलेति अथनक्षत्रफलम्
गर्गः सुभगाचैवदुःशीलाबंध्यापुत्रसमन्विता धर्मयुक्ताव्रतधीचपरसंतानमोदिनी सपुत्राचैवदुष्पुत्रापितृवेश्मरतासदा दीनाप्रजावती-
चैवपुत्राद्याचित्रकारिणी साध्वीपतिव्रतानित्यंसपुत्राकष्टचारिणी स्वकर्मनिरताहिंसापुण्यापुत्रादिसंयुता नित्यंधनव्ययासक्तापुत्रीया
न्यसमन्विता मूर्खान्चारापुण्यवतीदस्वर्सादेःक्रमात्फलम् पतिवत्याश्चदुष्टेषुप्रथमंस्याद्रजोयदि पत्नस्तस्याभवेन्मृत्युस्त्रिपूर्वादिषुभेषुच
मघाशक्रादित्यदित्यवह्निभेषुचवा भवेत् तत्रापिस्यान्महाशोकोदारिद्र्यंचानपत्यता तद्दोषपरिहारार्थंकुर्याच्छांतिंयथाविधि तोषयेज्ज
पहोभाभ्यांतत्तन्नक्षत्रदेवताः आचार्यादीन्समभ्यर्च्यभोजयेच्छक्तितोद्विजान् तद्दुष्टेषुकृतेनाशुसर्वारिष्टंप्रणश्यतीत्याश्वलायनस्मृतौ

१

अथलग्नफलम् मेघेसव्यभिचारास्याहृषभेपरभोगिनी मिथुनेधनभोगाद्याकर्केदेव्यभिचारिणी पुत्राद्यासिंहराशौतुक्ल्यायांश्रीम
 तीभवेत् विचक्षणातुलायांतुहृषिकेतुपतिव्रता मकरेत्वन्नहीनातुकुंभेनिर्धनयुक्तता मीनेविचक्षणालग्नेग्रहसंस्थाविवाहवदिति अश्व-
 योगफलानि दैवज्ञमनोहरे आद्यतौदुर्भगानारीविष्कंभेचेद्रजस्वला वंध्याचैवातिगंडेचशूलेशूलवतीभवेत् गंडेतुपुंश्चलीनारीव्याघातेचा
 त्मघातिनी वज्रेचस्त्रैरिणीप्रोक्तापातेचपतिघातिनी परिधेमृतबंध्याचवैधृतौपतिमारिणी शेषाः शुभावहायोगायथानामफलप्रदाः
 अन्यत्रापिनृसिंहः परिधस्यतुपूर्वार्धेव्यतीपातेचवैधृतौ संध्यासूपप्लुवेविष्ट्यामशुभंप्रथमार्तवम् व्याघातेनवशूलेतुनाड्यः पंचचतुर्दशे
 ति अत्रसंख्ययोर्विकल्पः अथलग्नसंस्थग्रहफलानि वसिष्ठः वैधव्यमष्टमस्थेः केचंद्रेक्षीणरुचिर्भवेत् अंगारकेभर्तृहीनाबुधेचंद
 नपत्यता दौर्भाग्यमिंद्रसचिवेसापत्यंभार्गवेभवेत् प्रव्रज्यासूर्यपुत्रेतुराहौतुकलहः सदा अशुभंचैवकेतौस्याज्जामित्रेशुभदाशुभाः
 अष्टमस्थइत्यस्यसप्तम्यंतेषुप्रत्येकमनुषंगः जामित्रेसप्तमस्थाने नरसिंहोपि लग्नस्यसप्तमस्थानेसूर्योवैधव्यकारकः पुत्रहानिक
 रस्त्वारोबुधः सत्पुत्रदोभवेत् बृहस्पतिर्धनायुष्यंशुक्रः साफल्यमेवच शनैश्चरेतुबंध्यास्याद्राहौतुमरणंध्रुवम् चंद्रेसदुणसंयुक्तादेवरा
 तमताच्छुभमिति अथवस्त्रफलम् गर्गः सुभगाश्वेतवस्त्रास्याहृदवस्त्रापतिव्रता क्षौमवस्त्राक्षितीशास्यान्नववस्त्रासप्तवाचिता
 दुर्भगाजीर्णवस्त्रास्यादोगिणीरक्तवाससा नीलांबरधरानारीविधवापुष्पिताततः मलितांबरधरानारीदरिद्रास्याद्रजस्वला वस्त्रे-

सं. को.
२

सुर्विषमारक्तविंदवः पुत्रमाप्नुयात् समाश्वेतकन्यकाचेति फलं स्यात्प्रथमार्तव इति अथस्यानफलम् ग्रामाद्बहिः परग्रामेनारी स्याद्विचारा
रिणी पतिव्रता शुभस्थाने सप्तगा गृहमध्यतः ग्राममध्ये तु वृद्धिश्च विधवा च दिगंबरा उपरागे च दुःशीला आयुष्यं जलसन्निधौ धनमध्ये तु क
न्याया धनधातुसमृद्धिर्देति देवरातः संमार्जनीकाष्ठतृणाग्निशूर्पान् हस्ते दधाना कुलटातदा स्यात् तल्योपभोगे तपसि स्थिता चेद्दृष्टं रजोभाग्य
वतीतदा स्यादिति अथ प्रथमरजोदर्शने शिष्टाचारः कश्यपः प्रथमर्तौ तु पुष्पिण्याः पतिपुत्रवती स्त्रियः अक्षतैरासनं कुर्युस्तस्मिंस्तामुप
वेशयेत् हरिद्रापुष्पगंधादीन् दद्यात्तबूलकं स्वजम् आशिषोवाच ये युक्ताः पतिपुत्रवती भव दीपैर्नाराजनं कुर्यात्स दीपे वासयेद्बृहे ताः सर्वाः
पूजयेत्पश्चाद्गंधपुष्पाक्षतादिभिः लवणापूपमुद्गादि दद्यात्ताभ्यः स्वशक्तित इति इदं च सर्वेषु भाशुभानिरीक्षणं प्रथमर्तौ द्वितीये वा शुभाशुभ-
निरीक्षणं कर्तव्यं ज्ञातिभिः सम्यग्धर्मशास्त्रविधानत इति अथ सर्वर्तुसाधारणनियममाह वसिष्ठः त्रिरात्रं रजस्वलाः शुचिर्भवति सानां
ज्यान्नाभ्यं ज्यान्नाप्सस्तायादधः शयीत न दिवा स्वप्यान्नाग्निं स्पृशेन्न रज्जुं स्पृजेन्न दंतान्धावयेन्न मांसमश्नीयान्न गृहान्निरीक्षेत्तनाश्लीलं किंचि
दाचरेत् नरवर्षेणपि वेदं जलिना वापि चेह्लोहेनायसेन वा विज्ञायत इति लोहेन ताम्रेण तथा यानरवानि निहंत तैस्तस्यैकुनस्वीया प्रलिरवते तस्यै-
वरवलतिर्यापणेनपि बतितस्या उच्चादक इति तैतिरीयश्रुतौ नरवनिहंत नभूमेरेस्वाकरणं पणोनपानं च निषिद्धम् बौधायनेपि अथ यदा मलव
द्वासास्यानैनया सह संवदेत न सहासीत नास्थानमद्याद्ब्रह्महत्यायै त्देववावर्षी प्रतिमुच्यस्ते यो काल्याण्याहुरभ्यंजनं वा स्त्रिया अभ्यंजनमेवम

२

तिग्राह्यकाममन्यादिति नैनामुपनयेन्नारण्येन पराचीनानस्नानीति वाभ्यंक्तेन प्रतिलिखतेनाभ्यंक्तेन दंतान्धावते न नखानि निहंतते न कृण्वति-
नरज्जुं सृजति न पर्णेन पिबति न सर्वेणेति अनया संभाषणे प्रतिप्रसवो धर्मप्रश्ने ब्रह्माध्येष्यमाणो मलवद्वासस्थान संभाषितुं ब्राह्मणेन संभाष्य-
तया संभाषेत संभाष्यतु ब्राह्मणेनैव संभाष्याधीयीतैवं तस्याः प्रजानिः श्रेयसमिति वचनाद्विधवाभिसंभाषेणेनैतत्कार्यमिति हरदत्तः शौचगा-
नरोदनहसनपाननारीयुतानुलेपनदिवास्वप्नदंतधावनमौन कायिकवाचिकमानसिकदेवतार्चननमस्काररजस्वलांगनास्पर्शतत्संभाषणरजो-
वस्त्राणां संत्यागं न कुर्यादिति विशेषः यद्यपि दक्षेण अजनाभ्यंजने स्नानं प्रवासं दंतधावनं न कुर्यात्सार्त्तवानारीगृहाणामीक्ष्णंतथेति न स्ना-
नमात्रं निषिद्धम् तथाप्युपरागादिनिमित्तकस्नाने प्रसक्ते वसिष्ठेन नाप्यस्नायादिति मज्जनं निषिध्यते अतएव पराशरेण नियमः स्मर्यते स्ना-
नैर्नैमित्तिके प्राप्ते नारीयदिरजस्वला पात्रांतरिततो येन स्नानं कृत्वा व्रतं चरेत् रिक्तगात्रा भवेदद्भिः सांगोपांगकथंचन न वस्त्रपीडनं कुर्यान्ना-
न्यद्वासश्चधारयेदिति रजस्वलायाः प्रथमदिननिर्णयस्तु पारिजाते चतुर्विंशतिमते पूर्वोशयोक्त रात्रौ चेज्जननं मरणं रजः दृष्टं पूर्वेदिना-
दित्वं तृतीयेतूत्तरेहनि केचिद्विवोदिते सूर्ये जननं मरणं तथा रजोवाद्दृश्यते स्त्रीणां यस्याहस्तस्य शर्वरी अपरे त्वर्धरात्रात्प्राक्मृतौ रजसिसूत-
के पूर्वमेव दिनं प्राहुर्द्वेदुत्तरेहनीति अत्र देशाचारतो व्यवस्था स्नातायाः कालांतरे पुनः रजोदर्शने त्रिरात्रव्रताभावे व्यवस्थोक्ता तत्रैव सं-
ग्रहे ऋतुस्नाता तु या प्रौढा पुनरेव रजस्वला स्नाता तस्य दशाहे च शौचेनैव शुचिर्भवेत् अष्टादशाहे त्वेकाहं द्वादशमेकोनविंशतौ विंशत्यष्ट्युत्त-

सं-कौ-
३

रेषु त्रिरात्रमशुचिर्भवेत् एतद्यस्याः किंचिदूने पूर्णमासिरजोनियमस्तद्विषयम् कश्यपस्त एकादशाहेत्वेकाहं द्विरात्रं द्वादशोहनि ऊर्ध्वत्रिरात्रं वि-
ज्ञेयमिति कुंडलिनोदितमिति एतत्पक्षादूर्ध्वयस्यारजोनियमस्तद्विषयम् अथ रजस्वलाशुद्धिप्रकारः स्मृत्यर्थसारे रजस्वलाषष्टिमृत्तिकाभिः
शौचं कृत्वा मलं प्रक्षाल्य दंतधावनपूर्वकं संगवे स्नायादिति स्नानोत्तरं विशेषः स्नात्वान्यं पुरुषं नारी न स्पृशेत्तुरजस्वला यदि स्पर्शेत्तदा प्रायश्चित्त-
तमाह ईक्षयेद्भारकरं देवं ब्रह्म कूर्चेततः पिबेत् केवलं पंचगव्यं च क्षीरं वा चात्मा शुद्धय इति तैलैर्गै ज्वरितायाः शुद्धिस्तसंग्रहे आतुरा चेदुत्तमतीत-
स्याः स्नानं कथं भवेत् स्पृष्ट्वा तु तां परास्नायाद्दशकृत्वोत्थनातुरा वा सोमिर्दृशमिश्चैव परिधाय यथाक्रमं ब्राह्मणान् भोजयित्वा यथपुण्याहेन
विशुध्यति आतुराणां तु सर्वेषामेवं शुद्धिर्विधीयत इति रजस्वल्योः परस्परसंसर्गेशु त्र्युपायः स्मृतिमंजरी उदक्ये हेतुसंस्पृष्टे सवर्णैश्चैक-
मर्तुके तयोः स्नानं मिथः स्पर्शे पंचगव्यंततः पिबेत् सवर्णयोः निसंबंधे सगोत्रे च रजस्वले मिथः स्पृशेदमत्यातु स्नानमात्रेण शुध्यति मत्स्ये क-
रात्रं नाश्रीयत्सं च गव्यं पिबेत्ततः उदक्योर्यदान्योन्यमसंबंधः सवर्णयोः स्पृशेदमत्यास्नात्वा च तस्मिन्नाद्याच्छुचिर्भवेत् मत्यातु नाद्यादाशु-
द्धेर्भक्त्या चेत्प्रतिवासरम् उपोषणंतदा केचिदाहुस्तद्दिनसंख्यया उपवासेन शक्ता चेत्तत्समं दानमाचरेत् संभाषेतां स्पृशेतां वा ब्राह्मण्ये च
रजस्वले आस्नानकालान्नाश्रीयतामुत्तमत्यामिथः क्वचित् स्नात्वोपवासं कुर्यातां पंचगव्येन शुध्यतः एवमभ्यासतः शुल्लैः प्रायश्चित्तं समाच-
रेत् मत्यारजस्वलान्योन्यं वृषली ब्राह्मणी भवेत् इत्यतः पूर्वस्पृष्टेति विशेषः ब्राह्मण्याः कृच्छ्रमेकं तु शूद्रापादेन शुध्यति कश्यपः रजस्व

३

लासूतिकावाचांडालंयदिसंस्पृशेत् आस्नानकलान्नाश्रीयादतिहृच्छंसमाचरेत् ज्ञानतःस्पृशेच्चैतत् चांडालंसार्तवानारीसंस्पृशेद्भोजनान्तरे वा
 ग्यताबहिरासीतास्नानकालादुपोषिणीश्राजापत्यंचरेत्पश्चात्संचगव्यंततःपिबेत् विप्रान्द्वादशसंख्याकान्भोजयित्वातुशुल्यति पुष्पिणीसं-
 स्पृशेन्मोहादशुल्यवानरंस्पृशेत् स्नानादवर्द्धिभंजीतभक्ताहृच्छंसमाचरेत् मोहादज्ञानतः स्पृश्वोदक्यापंचनरवान्दिशफैकशफान्पशून्
 अंडजानिचसर्वाणिनाद्यादास्नानवासरात् पराशरः रजस्वलायदादृष्टाशुनाजंबूकरासभैः पंचरात्रंनिराहारापंचगव्येनशुल्यति ऊर्ध्वतु
 द्विगुणंनाभेर्वक्त्रेत्तुत्रिगुणंतथा चतुर्गुणंसमृतंमूर्ध्निदेशेन्यत्रव्रतीभवेदिति अथदुष्टरजोदर्शनेशांतिमाहशौनकः आर्तवानांतुनारी-
 णांशांतिंवक्ष्यामिशौनकः अन्नपुत्रादिलाभायदंपत्योरभितृहृये पंचमेह्निचतुर्थेह्निग्रहातिथ्यपुरःसरम् तस्मिन्नह्निकर्तव्यक्रतुहोमोवि-
 धानतः आचार्येवरयेत्याशोभुवनेश्वरितुष्टये होमार्थंचजपार्थंचवरयेदृत्विजोबहून् यजमानोद्विजैःसात्यंशांतिहोमंसमाचरेत् गृहादीशा-
 नदिग्भागेदेवतापूजनायच द्रोणप्रमाणधान्येनब्रीहिराशित्रयंभवेत् कुंभत्रयंन्यसेद्राशौतंतुवस्त्रादिवेष्टयेत् पूरयेत्तीर्थसलिलैःप्रति
 कुंभेष्टयकुष्टयक् सूक्तेनाथनवर्चेनप्रसूव आप इत्यथ ऋचायाःप्रवतस्तद्वद्वायत्र्याचततःक्रमात् मध्यकुंभेक्षिपेद्धान्यमौषधानिचहेम
 च ततश्चपंचरत्नानिगंधपुष्पाक्षतादिकान् औषधानिचवक्ष्यंतेमुनिभिःशांतिकारणात् औदुंबरःकुशादूर्वाराजीवचंपबिल्वकाः विष्णु
 क्रांताथतुलसीबर्हिषःशंखपुष्पिका शतावर्यश्वगंधाचनिर्गुडीसर्षपद्वयम् अपामार्गःपलाशश्चपनसोजीवकरस्तथा प्रियंगवश्चगोधू

सं-कौ

४

मात्रीहयोश्वत्थएवच क्षीरंचदधिसर्पिश्चपद्मपत्रंतथोत्पलम् कुरंतकत्रयंगुंजाचचाभद्रकमुस्तकाइति द्वात्रिंशदौषधानीहयथासंभवमाह
रेत् गजान्धरथवल्मीकसंगमात्प्रदगोकुलात् राजद्वारप्रदेशाच्चमृदमानीयनिक्षिपेत् कुंभस्थापनइत्येतत्तन्मंत्रेणकारयेत् मृत्तिकांचौषधा
दीनिमंत्रेणप्रक्षिपेत्कमात् कुंभोपरिन्यसेत्पात्रंकोस्यंवाताम्भमेववा मृन्मयंनवपात्रंवास्वस्यवित्तानुसारतः पात्रोपरिन्यसेद्वस्त्रंप्रतिमांभक्वने
श्वरीम् तन्मूल्यंवान्यसेत्तत्रइंद्राणींचपुरंदरम् आचार्यःपूजयेद्देवीमंगाद्यावराणानिच अन्योवापूजनंकुर्याद्गायत्र्यामंत्रसारया इंद्राणीं
पूजयेद्देवीमिंद्राणीमास्फनारिषु क्रमेणपूजयेदिंद्रमिंद्रत्वावृषभंवयं अनेनविधिनाचार्यःपूजयेद्देवतान्वयम् आवाहनादिसकलैरुपचा-
रैःपृथक्पृथक् तन्मध्यमंस्पृशन्कुंभंमंत्रेणभक्वनेश्वरीं जपेदाचार्यआहोमाच्छ्रीसूक्तंचजपेत्ततः स्पृशन्वेदक्षिणंकुंभंऋत्विगेकोजपेदथ
चत्वारिरुद्रसूक्तानिचतुर्मंत्रोत्तराणिच संस्पृशन्नुत्तरंकुंभंश्रीरुद्रंरुद्रसंख्यया शन्नइंद्राग्नीसूक्तंचतत्रचैवस्पृशन्जपेत् कुंभस्यपश्चिमेदे
शेशांतिहोमंसमाचरेत् अन्वाधानंततःकुर्याद्धोमतंत्रंसमाचरेत् पूर्णपात्रनिधानंतंहुत्वाचार्योद्विजैःसह दूर्वाभिसित्तिलगोधूमेःपायसेन
घृतेनच पायसंश्रपयेत्तत्रसावित्रंचहविश्चतत् हुत्वाज्य भागपर्यंतंहविरुद्वासनादिकम् तिसृभिश्चैवदूर्वाभिरेकैकाचाहुतिर्भवेत् अग्नि
मंत्र्यप्रयुक्ताभिर्गायत्र्याजुहुयात्क्रमात् अष्टोत्तरसहस्रंतुशतमष्टोत्तरंतुवा तिलमिश्रेश्चगोधूमेर्द्रव्येणाज्याहुतीर्हुनेत् जुहुयात्पायसेनै
वआज्येनचहुनेत्क्रमात् हविश्चतुष्टयेनैवप्रत्येकंसमसंख्यया गायत्र्यैवचहोतव्यंहविरत्रचतुष्टयं ततःस्विष्टकृतंहुत्वारज्जुप्रहर

४

णंतथा अयाश्चेत्यादिभिर्हुत्वा ससुद्रादूर्मिसूक्ततः संततामाज्यधारांतां पूर्णाहुतिमथाचरेत् परिषेचनपर्यंतं होमशेषं समापयेत् सहोष
 धिस्थितैस्तत्र प्रतिकुंभस्थितोदकैः ऋतुमत्यां स्थिता शांतिर्दपतीभ्यां सखायच शांतिरभिषेकः अथाभिषेकमंत्राश्च प्रोच्यंते शौनका
 दिभिः आपोहिष्ठोतिनवभिः सूक्तेन च ततः परम् इन्द्रो अंगतृचेनैव पावमानैः क्रमेण तु उभयं शृणवच्च न स्वस्तिदा विशाकया च्यंबकेणाः
 यमंत्रेण जातवेदस एकया ससुद्रज्येष्ठा इत्यादि चतुर्भिश्च प्रसिद्धकैः त्रायंतामिति मंत्रैश्च त्रिभिश्चैभिर्यथाक्रमं इमा आपस्तृचेनैव देव
 स्यत्वेति मंत्रतः मंत्रेणाथ तमीशानं त्वमग्नोरुद्र इत्यथ तमुष्टुहीति मंत्रेण भुवनस्य पितरं तथा याते रुद्रेति मंत्रेण शिवसंकल्पमंत्रतः इन्द्र-
 त्वावृषभं वयं मंत्रैश्चैवाभिषिचयेत् साच वस्त्रांतरं धृत्वा पुनश्चोपवसेत्सती उपवासोत्रसमीपावस्थानं विप्रान् विधिवदभ्यर्च्य गंधपुष्पा
 क्षतादिभिः धेनुं पयस्विनीं दद्यादाचार्याय च भूषणैः सदक्षिणमनडाहं प्रदद्याद्बुद्धजापिने ऋत्विज्यश्चापि सर्वेभ्यो दद्याद्दक्षिणांततः
 महाशांतिं प्रजप्याथ विप्राशीर्वचनंततः ब्राह्मणान् भोजयेत्सश्चाहुं जीतस्वजनैः सह स्मृतौ ब्राह्मणान् भोजयित्वा तु देवज्ञं भोजयेत्ततः
 एवं यः कुरुते शांतिं शौनकोक्तप्रकारतः तदनिष्टं तु सकलं सद्य एव विनश्यतीति जपेदाचार्य इति अन्वाधानात्मकहोम तंत्रारंभपर्यंत-
 मित्यर्थः अनेनैवाशयेनान्वाधानंततः कुर्यादिति श्लोके आचार्यग्रहणम् ततश्चाग्निस्थापनादिग्रहपूजांतं यजमानेन कर्तुं सुचितम्
 अपयेत्तत्रेति गृहसिद्धान्तग्रहणं व्यावर्त्यते सावित्रं च हविश्च तदित्यत्र तच्छब्देन हविश्चतुष्टयकाले सावित्र इति चतुर्थ्येन देवतोद्देशः

सं-को-
५

कार्यइतिज्ञाप्यते लभ्यतेचान्नमंत्रसंवादः पार्वणेष्वितितद्वितविसंवादिनोमंत्रात्पूर्णमासायेत्युद्देशोङ्गीक्रियतेयाज्ञिकैः संवादेतुकेमुति-
कन्यायेनैवतत्सिद्धिः नचैवेषुवनेश्वरीदेवत्यहोमाभावापत्तिः वाचनिकत्वेनइष्टत्वात् वस्तुतस्तपुज्जप्राणिप्रसवइतिधातोर्व्युत्पन्नःसवि-
तृशब्दःप्रकृतफलदातृ त्वेनप्रथमप्रयाजेसमिच्छद्भोगेरिवलिंगानादरेणभुवनेश्वरीप्रतिपादकइतिनविरोधः मुख्यदक्षिणाशक्तौनिष्क्र-
योदक्षिणादेया तमाहकाल्यायनः दशकार्षापणाधेनावितिअष्टावनडुहिस्मृताइतिच कार्षापणमाहनारदः कार्षापणोदक्षिणास्यांदिशि
रौप्यःप्रवर्तते पणोर्निबद्धःपूर्वस्यांषोडशैवपणासत्विति अथरजोदर्शनशांतिप्रयोगः बहुतरदोषदुष्टेप्रथमरजोदर्शनेद्वितीयादिर-
जोदर्शनोत्तरंस्वल्पदोषदुष्टेतुतदनंतरमेवगर्भाधानप्रत्यासन्नदिनेसाकार्या कर्तापत्न्यासहकृतस्नानादिनित्यक्रियःपवित्रपाणिराचम्य
प्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यास्याममभार्यायाःप्रथमरजोदर्शनेईदृशदुष्टमासादिसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसग-
हमरवांशौनकोक्तांशांतिकरिष्यइतिसंकल्प्यगणपतिपूजनादिआचार्यत्विक्वरणांतंकुर्यात् आचार्यस्तयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः
तथात्वंममयज्ञेऽस्मिन्नाचार्योभवसुव्रतेत्याचार्यस्य अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया सुप्रसन्नैःप्रकर्तव्यंशांतिकंविधिपूर्वक
मित्यृत्विजाम् ततोर्गंधवस्त्रादिभिःयथाशक्तितेषांपूजनं ततआचार्यःपवित्रपाणिःदेशकालौसंकीर्त्ययजमानानुज्ञया आचार्यकर्मकरि-
ष्येइतिसंकल्प्ययदत्रसंस्थितमितिप्राच्यादिदिक्षुप्रादक्षिण्येनसर्षपान्विकीर्यशुचीवइति ऋचापंचगव्येनतथैवप्रोक्ष्य आपोहिष्ठेतितृचेन

५

शकृद्भाभिरदिस्तथैव प्रोक्ष्य कृतांजलिः स्वस्त्ययनं ताक्ष्यमिति मंत्रद्वयेन देवतां संप्रार्थ्य भवनेश्वर्यादि प्रतिमात्रयस्य अग्न्युत्तारणं कुर्यात् अग्निः
 सप्तिमिति सूक्तस्य वैश्वानरोऽग्निस्त्रिष्टुप् अग्न्युत्तारणे विनियोगः अग्निपदरहितेन अग्निः सप्तिमिति सूक्तेनापि विच्य पुनरग्निपदयुक्तेन तेनै
 वाभिषिंचेत् इत्यग्न्युत्तारणम् ततो गृहादीशान्यां मध्ये तदक्षिणोत्तरतश्च महीद्यौरिति मंत्रावृत्या भूमिं स्पृष्ट्वा ओषधयः समितिद्रोणप्रमा
 णव्रीहिभिः तेषु देशेषु राशित्रयं कुर्यात् पलं सुवर्णाश्चत्वारः कुडवं प्रस्थमाढकम् द्रोणं चरवारिकाचेति पूर्वपूर्वाच्चतुर्गुणम् इति षोडशप्रस्थात्मको
 द्रोणः ततः आकलशेष्विति मध्यदक्षिणोत्तरकपेण प्रक्षालितमव्रणमकालककुम्भत्रयं सादयेत् प्रसूतव आप इत्यस्य सूक्तस्य सिंधुक्षित्ययमे
 धोनद्योजगती कलशेषूदकपूरणे विनियोगः याः प्रवत इत्यस्य वसिष्ठो नद्यः शक्करी कलशेषूदकपूरणे विनियोगः याः प्रवत इति ऋक्
 प्रतिकलशपूरणादि मंत्राणामावृत्तिः ततो गंधद्वारामिति गंधं याओषधीरिति सर्वोषधीः ओषधयः समितियवांश्च त्रिषुकलशेषूक्तक
 मेण क्षिपेत् हेमपंचरत्नप्रक्षेपोत्तरं वा गंधादि प्रक्षेप इति वक्ष्यामः ततो मध्यकुम्भे गायत्र्या यवव्रीहितिलमाषकंगुश्यामाकमुद्गान् क्षिप्वा स
 मद्रव्यप्रक्षेपो न गायत्र्येति वृद्धाः तथैव उदुंबरकुशदूर्वारक्तोत्पलचंपकबिल्वविष्णुक्रांता तुलसी बर्हिः शंखपुष्पी शतावर्यश्च गंधानि गुंडी
 रक्तपीतसर्षपा मार्गपलाशपनसजीवकप्रियंगुगोधूमव्रीह्यश्च त्र्यदधि दुग्धघृतपद्मपत्रनीलोत्पलसितरक्तपीतकुरंतकगुंजावचा मद्भु
 स्तकारव्यानि द्वात्रिंशदौषधानि यथासंभवं वा प्रक्षिप्य त्रिष्वपि कलशेषु हिरण्यरूप इति हिरण्यं सहिरलानीति पंचरत्नानि गंधद्वारामिति गंधं याः फलि

सं-को-
६

नीरिति पुष्पफलानि गजाश्वरथावल्मीकसंगमहदगोष्ठमृदःस्योनापृथिवीतिप्रक्षिप्यया ओषधीरिति सर्वौषधीः ओषधयः समितियवान्
कांडाकांडादिति दूर्वाः अश्वत्येव इति पंचपल्लवान्निक्षिप्य युवास्तवासा इति सूत्रेण वाससावावेष्टितान्कलशकंठान्कृत्वा पुष्पमालादिभिः कल
शान्पुष्पयेत् ततः कलशानामुपरि धातुमयं वैणवं मृन्मयं वा पूर्णपात्रत्रयं स्वशक्त्यनुसारेण पूणादर्वीति मंत्राहृत्यानिधाय तदुपरि श्वेतवस्त्रत्रयं
चंदनादि कृताष्टदल युक्तं त्यजेत् मध्यमे स्थापित प्रतिमायां भुवनेश्वरीमावाहयेत् अथ भुवनेश्वरी ध्यानम् उद्यद्दिनद्युतिमिंदुकिरीटांतुंगकु
चानयनत्रययुक्ताम् स्मेरमुखीं वरदां कुशपाशाभीतिकरां प्रभजे भुवनेश्वरीं गायत्र्या विश्वामित्रो भुवनेश्वरी गायत्री भुवनेश्वरी पूजने विनि
योगः ० भुवनेश्वरीमावाहयामि एवं दक्षिण कलशे इंद्राणीमास्तृषाकपिरिंद्राणीपंक्तिः इंद्राणीपूजने विनियोगः इंद्राणीमास्त्विति क्रकु १
एवमुत्तर कलशे इंद्रत्वा विश्वामित्र इंद्रो गायत्री इंद्रपूजने वि० इंद्रत्वा इति क्रकु १ ततो मध्यम कलशे अंगाद्यावरणदेवताभ्यो नमः अंगाद्या
वरणदेता आवाहयामीत्यावाह्य सप्रणवगायत्र्यंते अंगाद्यावरणसहितायै भुवनेश्वर्यै आसनं समर्पयामीत्येवं षोडशोपचारैर्भुवनेश्वरीं सं
पूज्य उक्तमंत्राभ्यां कांडानुसमयेन इंद्राणींद्रयोः षोडशोपचारैः पूजां कुर्यात् अशक्तौ भुवनेश्वर्यासौ हेव पदार्थानुसमयेन नाममंत्राभ्यां वा तयोः पूज
नम् ततो मध्यम कुंभं स्पृष्ट्वा आचार्यो षष्ठसहस्रमष्टशतं वा गायत्रीं जिह्वास्थी सूक्तं जपेत् हिरण्यवर्णमिति पंचदशर्चस्य सूक्तस्य कर्हमानंद
श्चिह्नीतैर्दिरासतादयः ऋषयः श्रीदेवता आद्यास्तिस्मोऽनुष्टुभः तत एकाप्रस्तारपंक्तिः ततो द्वे त्रिष्टुभौ ततो षावनुष्टुभौ त्याप्रस्तारपंक्तिः

६

जपेवि० ओं हिरण्यवर्णामितिसूक्तम् तत एक ऋत्विक् दक्षिणकुंभे रुद्रसूक्तानि जपेत् यथा कद्रुदायेति नवर्चस्य घोरः कण्वोरुद्रो गायत्री जपे
वि० कद्रुदायेति सूक्तम् इमारुद्राय तव सदित्येकादशर्चस्य सूक्तस्य कुत्सोरुद्राद्या नवजगत्स्योत्पेक्षे विष्णुसो जपेवि० इमारुद्रायैति सूक्तं आते
पितरिति पंचदशर्चस्य सूक्तस्य गृत्समदोरुद्रस्त्रिष्टुप् जपेविनि० आते पितर्मरुतां रुद्रमेत्विति सूक्तम् इमारुद्राय स्थिरधन्व न इति चतसृणां वसि
ष्ठोरुद्राद्यास्ति स्रोजगत्स्योत्पत्तिस्तुष्टुप् जपेविनि० इमारुद्राय स्थिरधन्वने ०४ आवोराजानं वामदेवोरुद्रस्त्रिष्टुप् जपेविनि० आवोराजानमध्व०
तमुष्टुहीत्यस्य भो मोत्री रुद्रस्त्रिष्टुप् जपेविनि० तमष्टुहियः सिष्टुः० ऋक् नस्य पितरमृजिश्वा रुद्रस्त्रिष्टुप् जपेविनि० भुवनस्य पितरं ऋक् अं-
वकं वसिष्ठोरुद्रो नुष्टुप् जपेविनि० अथ वकं ऋक् अन्य ऋत्विगुत्तरकलशं स्पृशन् एकादशावृत्तिर्भोरुद्रं जपेत् ततः शंनइंद्राग्नीति पंचदश
र्चस्य सूक्तस्य वसिष्ठो विश्वे देवास्त्रिष्टुप् जपेविनियोगः शंनइंद्राग्नीति सूक्तम् ३ मध्यकुंभपश्चिमे स्थंडिले अग्निस्थापनाग्निध्याने कृतं स्था
पितकुंभैशान्यां वेद्यादौ नवग्रहाणां तदंगदेवतानां च तत्तन्मंत्रैरावाहनं कुर्यात् सौकर्यार्थं ग्रहपीठसंग्रहश्लोको लिरव्यते पंचास्त्रेकविमिंदुमत्रच
तुरस्त्रेगारकं त्र्यस्त्रगेराहुं शूर्पनिभे धनुष्यथ शनिं केतुं ध्वजाभेतथा दीर्घे कोष्ठचतुष्टये सरगुरुं बाणोपमेचंद्रजं प्राचीतः क्रमतोलिरवेदुहगणं
मध्ये रविं वर्तुलमिति शुक्राकौ प्राङ्मुखौ ज्येष्ठौ गुरुसौम्यावुदङ्मुखौ प्रत्यङ्मुखः शनिः सोमः शेषादक्षिणतो मुखवा इति मत्स्यपुराणे आदित्या
भिमुखः सर्वे साधिप्रत्यधिदेवताः स्थापनीया सुनिश्चेष्टानां तरेण पराशुरवा इति महार्णवे तद्यथा प्रणवस्य परब्रह्म ऋषिः परमात्मा देवता देवी

सं-कौ-

७

गायत्रीछंदः व्याहृतीनांक्रमेणजमदग्निर्भरद्वाजभृगवऋषयः अग्निर्वायुःसूर्योदेवताःदैवीगायत्रीदैव्युष्मिक्दैवीबृहत्यश्नुदांसि सूर्या
द्यावाहनेविनियोगः तत्रग्रहपीठस्यमध्येवर्तुलेद्वादशांगुलेमंडलेप्राङ्मुखंसूर्येरक्तपुष्पाक्षतैः आकृष्णो नहिरण्यस्तूपःसवितात्रिष्टुप् सूर्या
वाहनेविनियोगः ओं आकृष्णो न० ॐ भूर्भुवःस्वः कलिंगदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रसूर्येहागच्छेहतिष्ठेतिस्थापयेत् तत आग्नेयेचतुरस्त्रे
चतुर्विंशांगुलेमंडलेप्रत्यङ्मुखंसोमंश्वेतपुष्पाक्षतैः आप्यायस्वगौतमःसोमोगायत्री सोमावाहनेवि० ॐ आप्यायस्वसमेतुते० ॐ भू
र्भुवःस्वः यमुनातीरोद्वात्रेयसगोत्रसोमेहागच्छेहतिष्ठेतिस्थापयेत् ततोदक्षिणोत्रिकोणेत्र्यंगुलेमंडलेदक्षिणासुरंभौमंरक्तपुष्पाक्ष
तैः अग्निर्मूर्धाविरूपोंगारकोगायत्री अंगारकावाहने० ॐ अग्निर्मूर्धादिवःककु० ॐ भूर्भुवःस्वः अवन्तिदेशोद्भवभारद्वाजसगोत्रभौमे
हागच्छेहतिष्ठेतिस्थापयेत् तत ईशान्येबाणाकारेचतुरंगुलेमंडलेउदङ्मुखंबुधंपीतपुष्पाक्षतैः उद्ध्यध्वंबुधःसौम्योबुधस्त्रिष्टुप् बुधा
वाहनेवि० ॐ उद्ध्यध्वंसमनसःसरवायः० ॐ भूर्भुवःस्वः मगधदेशोद्वात्रेयसगोत्रबुधेहागच्छेहतिष्ठेति० तत उत्तरेदीर्घचतुरस्त्रेमंडले
उदङ्मुखंबृहस्पतिंपीतपुष्पाक्षतैः बृहस्पतेर्गृत्समदोबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् बृहस्पत्यावाहनेवि० ॐ बृहस्पतेअतियदर्योअर्हाद्यु० ॐ भूर्भुवः
सिंधुदेशोद्वांगिरसगोत्रबृहस्पतेइहागच्छेहतिष्ठेति० ततःपूर्वपंचकोणेनवांगुलेमंडलेप्राङ्मुखंशुक्रंशुक्रपुष्पाक्षतैः शुक्रःपाराशरः
शुक्रोद्विपदाविराट् शुक्रावाहनेवि० ॐ शुक्रःशुशुक्रांउषोन० ॐ भूर्भुवःस्वः भोजकटदेशोद्भवभार्गवसगोत्रशुक्रेहागच्छेहतिष्ठेति०

७

ततः पश्चिमेधनुराकारे द्वांगुले मंडले प्रत्यङ्मुखं शनिं कृष्णपुष्पाक्षतैः शमग्निरिरिविधिः शनिरुष्णिक शान्यावाहने ॐ शमग्निरग्निः
ॐ सूर्यवः स्वः सौराष्ट्रदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रशनेश्वरे हागच्छे हतिष्ठेति ७ ततो नैर्ऋत्ये सूर्याकारे द्वादशांगुले मंडले दक्षिणाभिमुखं
राहुं कृष्णपुष्पाक्षतैः कयानो वामदेवो राहुर्गायत्री राह्यावाहने ॐ कयानश्चित्राफव ॐ सूर्यः राहीनापुरोद्भवपैरीनसगोत्रराहो
इहागच्छे हतिष्ठेति ८ ततो वायव्ये ध्वजाकारे षडंगुले मंडले दक्षिणाभिमुखं केतुं धूम्रपुष्पाक्षतैः केतुं मधुच्छंदाः केतुर्गायत्री कैलावा
ॐ केतुं कृष्णवन्मकेतवे ॐ सूर्यवः स्वः अंतर्वेदिसमुद्भवजैमिनि सगोत्रकेतो इहागच्छे हतिष्ठेति ९ यथोक्तकुसुमतंडुलाभावे यथा-
लाभमुपपन्नैः कुसुमतंडुलैः स्थापयेत् त्र्यंबकं वासिष्ठो रुद्रो नुष्टुप् रुद्रावाहने ॐ त्र्यंबकं यजामहे ॐ सूर्यवः स्वः सूर्यदक्षिणपा-
श्वे ईश्वरे हागच्छे हतिष्ठेति १० गौरीर्मिमायदीर्घतमा उमा जगती उमावाहने ॐ गौरीर्मिमायसलिला ॐ सूर्यवः स्वः उमे इहागच्छे त्या-
वात्ये हतिष्ठेति सोमदक्षिणपाश्वे उमा ० यदक्रंदो दीर्घतमानारायणस्त्रिष्टुप् स्कंदावाहने ॐ यदक्रंदः प्रथमं ॐ सूर्यवः स्वः स्कंदे-
हागच्छे हतिष्ठेति सोमदक्षिणपाश्वे स्कंदं ० विष्णोर्नुकंदीर्घतमानारायणस्त्रिष्टुप् नारायणावा ॐ विष्णोर्नुकं वीर्याणि ॐ सूर्यवः
स्वः नारायणे हागच्छे त्यावात्ये हतिष्ठेति बुधदक्षिणपाश्वे नारायणम् ब्रह्मजज्ञानं वामदेवो ब्रह्मात्रिष्टुप् ब्रह्मावाहने वि ॐ ब्र-
ह्मजज्ञानं प्रथमं ॐ सूर्यवः स्वः ब्रह्मनि हागच्छे त्यावात्ये हतिष्ठेति बृहस्पतिदक्षिणपाश्वे ब्रह्माणं इन्द्रो मधुच्छंदा इन्द्रो गायत्री-

सं० कौ०

८

इंद्रावाहने० ओं इंद्रो विश्वतस्परि० ॐ सूर्यवः स्वः इंद्रहागच्छे हतिष्ठेति० शुक्रदक्षिणार्धे इंद्रं ६ यमाय सोमं वैव स्वतो यमाय मोनु-
ष्टुप् यमावाहने० ॐ यमाय सोमं स्तुत० ॐ सूर्य० यमेहागच्छे हतिष्ठेति० शनैश्चरदक्षिणार्धे यमं ७ मोषुणो यौरः कण्वः कालेगा
यत्री कालावाह० ॐ मोषुणः परापरा० सूर्य वः स्वः कालेहागच्छे हतिष्ठेति राहुदक्षिणार्धे कालं ८ उषोवाजं प्रस्कण्वश्चित्रगुप्तो हृह
ती चित्रगुप्तावा० ॐ उषोवाजं हिवं स्वय० ॐ सूर्यवः स्वः चित्रगुप्तेहागच्छे हतिष्ठेति केतुदक्षिणार्धे चित्रगुप्तं ९ ततः शुक्लपुष्पाक्ष
मैः सर्वाः प्रत्यधिदेवताः स्थापयेत् अग्निं दूतं काण्वो मेधातिथिरग्निर्गायत्री अस्यावाह० ॐ अग्निं दूतं वृणीमहे० ॐ सूर्य० अग्ने इहागच्छे
हतिष्ठेति सूर्यवामपार्श्वेऽग्निं १ अप्समे मेधातिथिरापोनुष्टुप् अवावा० ॐ अप्समे सोमो० ॐ सूर्यवः स्वः आप इहागच्छे हतिष्ठेति सो
मवामपार्श्वे अपः २ स्योना मेधातिथिर्भूमिर्गायत्री भूम्यावाह० ॐ स्योना पृथिवि० ॐ सूर्य० भूमे इहागच्छे हतिष्ठेति भौमवामपार्श्वे-
भूमिं ३ इदं विष्णुमेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री विष्णवावाह० ॐ इदं विष्णुर्वि० ॐ सूर्य० विष्णाविहागच्छे हतिष्ठेति बुधवामपार्श्वे विष्णुं ४
इंद्रः श्रेष्ठानि गृत्समद इंद्रस्त्रिष्टुप् इंद्रावाहने० ॐ इंद्र श्रेष्ठानि० सूर्य० इंद्रहागच्छे हतिष्ठेति बृहस्पतिवामपार्श्वे इंद्रं ५ इंद्राणी वृषाक
पिरिंद्राणी पेंक्तिः इंद्राण्यावा० ॐ इंद्राणी मास्फनारिषु० ॐ सूर्य० इंद्राणी हागच्छे हतिष्ठेति शुक्रवामपार्श्वे इंद्राणीं ६ प्रजापते हिरण्यग
र्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप् प्रजापत्यावाह० ॐ प्रजापतेन० ॐ सूर्यवः स्वः प्रजापते इहागच्छे हतिष्ठेति शनिवामपार्श्वे प्रजापतिं ७ आयंगौः

सर्पराज्ञीसर्पागायत्री सर्पावाहने० ॐ आयंगोः एभि० ॐ भूर्भुवः स्वः सर्पा इहागच्छे हतिष्ठेति राहु वामपार्श्वे सर्पान् ८ ब्रह्मज
 ज्ञानं वामदेवो ब्रह्मात्रिष्टुप् ब्रह्मावाह० ॐ ब्रह्मजज्ञानं० ओं भूर्भुवः स्वः ब्रह्मनिहागच्छे हतिष्ठेति केतु वामपार्श्वे ब्रह्माणं ९ ततः शुक्लपुष्पा
 क्षतैर्विनायकादिपंचदेवताः स्थापयेत् गणानां त्वाशोनको गृत्समदो गणपतिर्जगती गणपत्यावाह० ॐ गणानां त्वागणपतिं० ॐ भूर्भुवः स्वः
 गणपते इहागच्छे हतिष्ठेति राहो रुत्तरतो विनायकं १ जातवेदसे कश्यपो दुर्गात्रिष्टुप् दुर्गावाहने० ॐ जातवेदसे० ॐ भूर्भुवः स्वः
 दुर्गे इहागच्छे हतिष्ठेति शनैरुत्तरतो दुर्गा २ तव वायो व्यश्वांगिरसो वायुर्गायत्री वाय्वावाहने० ॐ तव वायव्यतस्यते० ॐ भूर्भुवः स्वः वा
 यविहागच्छे हतिष्ठेति रवेरुत्तरतो वायुं० आदिहूत्स आकाशो गायत्री आकाशावाहने० ॐ आदित्यतस्य रेतसो० ॐ भूर्भुवः स्वः आकाशे हाग
 च्छे हतिष्ठेति राहोर्दक्षिणे आकाशं ४ एषोऽुषाः प्रस्कण्वोऽश्विनौ गायत्री अश्व्यावाहने० ॐ एषोऽुषाः अपूर्व्या० ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विना विहा
 गच्छतमिहतिष्ठतमिति केतोर्दक्षिणेऽश्विनौ ५ यद्वा विनायकादीन्यंचोत्तरतः स्थापयेत् ततो ग्रहपीठायां गतया वक्ष्यमाणदेवताः—
 स्थापयेत् उत्तरे क्षेत्राधिपतिं वास्तोष्पतिं चावाहयेदित्येके क्षेत्रस्य वामदेवः क्षेत्राधिपतिरनुष्टुप् क्षेत्रपालावा० ॐ क्षेत्रस्यपतिना०
 ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्रपाले हागच्छे हतिष्ठेति क्षेत्रपालं ६ वास्तोष्पते वसिष्ठो वास्तोष्पतिस्त्रिष्टुप् वास्तोष्पत्यावा० ॐ वास्तोष्पते० ॐ भूर्भुवः स्वः
 वास्तोष्पते इहागच्छे हतिष्ठेति तदुत्तरे वास्तोष्पतिं ७ तत इन्द्रादिलोकपालान् सूर्याभिमुखानावाहयेत् तत्र मंत्राश्च इदं विशवाजेतामयुद्धं

सं० को०

९

दाइंद्रोऽनुष्टुप् पूर्वे इंद्रावाहने० ॐ इंद्रं विश्वाअवीहधन्० ॐ सूर्यवः स्वः इंद्रेहागच्छेहतिष्ठेति पूर्ववत् १ एवमुक्तात्रापि अग्निं काण्वामे
धातिथिरग्निर्गायत्री अग्न्यावाहने० ॐ अग्निं दूतं वृणीमहे० २ यमाय सोमं यमो यमो नुष्टुप् यमावाह० ॐ यमाय सोमं० ३ मोषुणो योरः क
पवो निर्ऋतिर्गायत्री निर्ऋत्यावाह० ॐ मोषुणोः परापरा० ४ तत्त्वायामिश्रुनः शोपो वरुणास्त्रिष्टुप् वरुणावा० ॐ तत्त्वायामि ब्रह्मणा० ५
तव वायो व्यश्वांगिरसो वायुर्गायत्री वाय्वावाह० ॐ तव वायव्यं तस्य ते० ६ सोमो धेनुर्गौतमः सोमस्त्रिष्टुप् सोमावाह० ॐ सोमो धेनुं० ७ त
मीशानं गौतम इशानो जगती इशानावाह० ॐ तमीशानं जगत० ८ एवमीशानां ता देवता आवाह्य तदस्तु मित्रावरुणा गृहा वै प्रतिष्ठा
एवं प्रतिष्ठाप्योक्तं तत्तन्मंत्रैरादित्याय नम इति एवमादिभिर्नाममंत्रैर्वा षोडशोपचारैः संपूज्य मंत्रहीनं क्रियाहीनमिति क्षमाप्यग्रहवेदी
शानभागे महीद्यौः पृथिवी च न इत्यादिविधिना कलशस्थापनं कृत्वा तदुपरि तत्त्वायामीति मंत्रेण वरुणं संपूज्य तत्र कलशे स सुद्रनद्यावा
हनं कुर्यात् सर्वे स सुदाः सरितस्तीर्थानि जलदानदाः आयांतु मम शांत्यर्थं दुरितक्षयकारकाः ततः कलशाभिर्मंत्रणं कलशस्य मुखे वि
मूले तत्र स्थितो० कुक्षौ तु सागराः० ऋग्वेदो य० अंगैश्च सहिताः० अत्र गायत्री सावित्री० आयांतु मम० कारका इत्यंतं ततः कलशाग्रा
र्थना देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदयो उत्पन्नो सितदा कुंभविधृतो विष्णुना स्वयं त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः त्वयि
तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः आदित्यावसवोरुद्रा विश्वेदेवाः सपैतृकाः त्वयि तिष्ठन्ति स

९

वैपियतः कामफलप्रदाः त्वत्प्रसादादिमं यज्ञं कर्तुमीहे जलोद्भव सान्निध्यं कुरु देवेश प्रसन्नो भव सर्वदा ततः आचार्योऽन्वाधानं कुर्यात्
 तत्र प्रधानकीर्तने विशेषः सूर्ये सोमे भौमे बुधे हस्ते शनिरे राहुं केतुं एताः प्रधानदेवताः एतत्संख्याकाभिः अर्कादिजातीयसमिदाहु-
 तिभिः तावतीभिश्चर्वाहुतिभिराज्याहुतिभिश्चेतदित्येतत्स्थानेष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिं वा कीर्तयेत् ईश्वरं उमां स्कंदं नारायणं ब्रह्माणं इंद्रं यमं कालं चि-
 त्तं गुप्तं अग्निं अपः भूमिं विष्णुं इंद्रं इंद्राणीं प्रजापतिं सर्पान् ब्रह्माणं एताः देवताः एतत्संख्याकाभिस्तदाहुतिभिः अत्र एतदित्यस्य स्थाने पूर्व-
 संख्या न्यूनां अष्टाविंशति संख्या मष्टसंख्यां वा कीर्तयेत् विनायकं दुर्गां वायुमाकाशं अश्विनौ क्षेत्रपालं वास्तोष्पतिं इंद्रमग्निं यमं निर्ऋतिं वरु-
 णं वायुं सोममीशानं एतादेवताः एतत्संख्याकाभिः समिदाहुतिभिः आज्याहुतिभिश्चर्वाहुतिभिश्च एतदित्यस्य स्थाने अष्टसंख्यां चतुः सं-
 ख्यां वा कीर्तयेत् सुवनेश्वरीमष्टोत्तरसहस्रसंख्याकाभिर्दूर्वाहुतिभिः तिलमिश्रगोधूमाहुतिभिः पायसाहुतिभिराज्याहुतिभिश्च तावतीनाम-
 संभवेऽष्टोत्तरशतं वा ऋवनेश्वरीमित्येतत्स्थाने सवितारमिति वा इंद्राणीमिंद्रं च एतत्संख्याभिर्दूर्वादिचतुर्विधाहुतिभिः अत्र एतदित्यस्य
 स्थाने पूर्वसंख्या न्यूनसंख्यां वा कीर्तयेत् देवताद्वयमुद्दिश्य नान्वाधानं शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि० ततः पात्रासादनकाले स्थालीद्वयं प्रोक्ष-
 णीं दूर्वां सुवमित्यादि युगपदनेककर्तृकाज्यहोमप्रसक्तौ अनेकसुवासादनं कार्यम् निर्वापकाले ऋवनेश्वरीदिदेवतात्रयमुद्दिश्य तूष्णीं निर्वा-
 पप्रोक्षणे च तत आज्यसंस्कारः ग्रहहोमार्थं कर्तव्यामंत्रवतश्चरवः प्रतिदेवतमितियाज्ञवल्क्यवचनात् ग्रहार्थं गृहसिद्धान्तचरु ग्रीत्य

सं-को-
१०

इति केचन गृहपाकोदनं सुत्थुत्य ग्रहानुद्दिश्य जुहति तत्र शिष्टाचार एव प्रमाणमिति महार्णवे तत्रायं प्रयोगः सूर्याय त्वा जुष्टं निर्वपामीति च
तुरो सुष्टी निरूप्येवं सोमाय मंगलाय त्वेत्यादित्वाकारेण ग्रहेभ्यश्च तुरो सुष्टी निरूप्य इतरासां देवतानां कृते देवेभ्यो जुष्टं निर्वपामीति च तुरो सुष्टी-
निर्वपेत् इत्यपि तत्रैवेति दिक् आज्येन सह पायसादिहविस्त्रयस्य गृहसिद्धान्तस्य च पर्यग्निकरणम् दूर्वास्त्रवसं मार्गोत्ते गृहसिद्धान्तमासा-
दितस्थाल्यामादाय अग्नावधि श्रित्याभिघारणादि बर्हिष्यासादनांतं कुर्यात् ततः पायसमभिघार्य बर्हिष्यासादनांतं कुर्यात् अर्कादिसमिधः
दूर्वातिलमिश्रगोधूमांश्च तत्रैवासाद्य अग्न्यर्चनाद्याज्यभागांते यजमानो न्वाधानानुसारेण एतत्संख्याहुतिपर्याप्तं अर्कादिजातीयसमिच्चर्वा
ज्यात्मकं हविस्त्रयं सूर्याया सोमायेत्यादि नममेत्येवं त्यागपूर्वकं तदेगदेवताभ्यो पितृत्वा एतत्संख्याकाहुतिपर्याप्तं दूर्वादिहविश्चतुष्टयं भुवने
श्वर्येन नममेतित्यजेत् तथा इन्द्राण्ये इन्द्रायेति च भुवने श्वर्ये इत्यस्य स्थाने सवित्र इति वा इन्द्राणीन्द्रयोर्होमाभावपक्षे न तदुद्देश्यकत्वात् एवं
त्यागे कृते सवित्राचार्योऽर्कादिसमिधो दधिमध्वाक्ताश्चर्वाहुती राज्याहुतीश्च संकल्पानुसारि संख्याका जुहुयात् तादृशसंख्या एव दूर्वादिह
विश्चतुष्टयाहुतीर्जुहुयात् तत्र दधिमधुघृताक्ताभिस्तिष्ठति सृष्टिर्दूर्वाभिरेकैकाहुतिः कार्या तन्न्यूनसंकल्पानुसारि संख्या चतुर्विधा हुती रिंद्रा
णीन्द्रमंत्राभ्यां तद्धोमपक्षे पूर्वोक्तसंख्याहुतीर्हुत्वा स्विष्टकृदादि प्रायश्चित्तहोमांतं कृत्वा दिक्पालादिभ्यः सदीपमाषमक्तबलिसंकल्पं यज
मानद्वारा कारयेत् सपत्नीको यजमानः प्रतिबलिसंकल्प्य साक्षतजलं त्यजेत् तद्यथा अग्न्यायतनस्य समंतादि क्षमाषमक्तबलीन्दि

१०

कृपालेभ्योदद्यात् त्रानारमिदंगर्गद्वन्द्वस्त्रिष्टुप् इन्द्रप्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः ॐ त्रानारमिदं ० इन्द्राय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सश-
 किकाय एष माष भक्त बलिर्नमः सो इन्द्र दिशोरक्ष बलिं भक्ष मम यजमानस्य सहकुटुंबस्यायुः कर्त्ता क्षेम कर्त्ता शांतिकर्त्ता पुष्टिकर्त्ता तुष्टिकर्त्ता
 भवेति पुष्पाक्षतजलानि पूर्वाभिमुखस्त्यजेत् १ एवमग्न्यादिसप्तभ्यो दिक्पालेभ्यस्तत्तन्त्रैर्बलिंदद्यात् तद्यथा अग्निं काण्वो मेधातिथिर-
 ग्निर्गायत्री अग्निप्रत्यर्थे बलिदाने वि० ॐ अग्निं दूतं वृणी० अग्नये सांगाय ० २ यमाय सोमं वैवस्वतो यमो यमो नुष्टुप् यमप्रीत्यर्थे बलिदा०
 ॐ यमाय सोमं ० यमाय सांगाय ० ३ मोषुणो धीरः काण्वो निर्वृतिर्गायत्री निर्वृतिप्रीत्यर्थे बलि० ॐ मोषुणः परापरा० निर्वृतये सांगाय ० ४
 तत्त्वायामिश्रुनः शोषो वरुणस्त्रिष्टुप् वरुणप्रीत्यर्थे ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणा० वरुणाय सांगाय ० ५ तव वायो व्यश्वंगिर सो वायुर्गायत्री वायु-
 प्रीत्यर्थे बलि० ॐ तव वाय हतस्पते० वायवे सांगाय ० ६ सोमो धेनुं गोतमः सोमस्त्रिष्टुप् सोमप्रीत्यर्थे ॐ सोमो धेनुं सोमो अर्वत० सोमाय-
 सांगाय ० ७ तमीशानं गोतम इशानो जगती इशानप्रीत्यर्थे ॐ तमीशानं जगतः ० इशानाय सांगाय ० ८ ततो ग्रहबलयो देयाः तत्र पूर्व आ-
 कृष्ण न हिरण्यरूपः सविता त्रिष्टुप् सूर्यप्रीत्यर्थे ॐ आकृष्णो नरं जसा० आदित्याय सांगाय सपरिवाराय ईश्वराग्निरूपाधिदेवताप्रत्यधि-
 देवतासहिताये मे सदी पंमाष भक्त बलिं समर्पयामि इति पुष्पं क्षिपेत् सो आदित्ये मं बलिं गृहाण मम यजमानस्य ० ९ आप्याय स्वगोतमः सो-
 मोगायत्री सोमप्रीत्यर्थे ॐ आप्याय स्वसमेतु० सोमाय सांगाय ० उमा ब्रूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि ० १० अग्निर्मूर्धा विरूपो गा-

रको गायत्री भौमप्रीत्यर्थे बलिदा० ॐ अग्निर्मूर्धादिवः० भौमाय सांगाय० स्कंदभूमिरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि० ३ उद्बुध्य-
 ध्वं बुधो बुधस्त्रिष्टुप् बुधप्रीत्यर्थे० ॐ उद्बुध्य ध्वं समनसः० बुधाय सांगाय० नारायणविष्णुरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतायेत्यादि० ४ बृहस्पते
 गृत्समदो बृहस्पतिस्त्रिष्टुप् बृहस्पतिप्रीत्यर्थे बलि० ॐ बृहस्पते अति० बृहस्पतये सांगाय० ब्रह्मद्रूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्या-
 दि० ५ शुक्रः पाराशरः शुक्रो द्विपदाविराट् शुक्रप्रीत्यर्थे बलि० ॐ शुक्रः शुशुक्ला उषोन० शुक्राय सांगाय० इंद्रेन्द्राणीरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेव-
 तासहितायेत्यादि० ६ शमग्निरिं बिं बिः शनिरुष्णिक् शनिप्रत्यर्थे० ॐ शमग्निरग्निभिः० शनैश्चराय सांगाय० यमप्रजापतिरूपाधिदेवताप्र-
 त्यधिदेवतासहितायेत्यादि० ७ कयानो वामदेवो राहुर्गायत्री राहुप्रीत्यर्थे बलि० ॐ कयानश्चित्र० राहवे सांगाय० कालसर्परूपाधिदेवताप्रत्य-
 धिदेवतासहितायेत्यादि० ८ केतुं कण्वन्धुच्छाः केतुर्गायत्री केतुप्रीत्यर्थे० ॐ केतुं कण्वन्० केतवे सांगाय० चित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिदेवताप्र-
 त्यधिदेवतासहितायेत्यादि० ९ ततः गणानां त्वा गृत्समदो गणपतिर्जगती गणपतिप्रीत्यर्थे बलिदाने० ॐ गणानां त्वा गण० गणपतये सां-
 गाय सपरिवाराय क्रद्धि बुद्धि सहितायेत्यादि० १ जातवेदसे कश्यपो दुर्गा विष्टुप् दुर्गाप्रीत्यर्थे० ॐ जातवेदसे स्तनवाम० दुर्गायै सांगायै सपरि-
 वारायै सायु धायै सशक्तिकायै इमं बलिं० भो दुर्गे मम यजमानस्यायुः कर्त्री पुष्टिकर्त्री तुष्टिकर्त्री क्रद्धिकर्त्री भव २ तव वायो व्यश्वागिरसो वायु
 र्गायत्री वायुप्रीत्यर्थे० ॐ तव वायवृत० वायवे सांगायेत्यादि० ३ आदित्यत्नस्य वत्स आकाशो गायत्री आकाशप्रीत्यर्थे० ॐ आदित्यत्नस्य रेत०

८७ अथतिथ्यादिगण्डोत्तशांतिः
 ८७ अथप्रयोगः
 ८८ अथदिनक्षयादिशांतयः
 ८९ विषनाडीजननशांतिः
 ८९ विषनाडीस्तिथिवारसंबन्धिनीराह
 ९० अथप्रयोगः
 ९१ अथयमलशांतिः
 ९२ अथप्रयोगः
 ९२ अथत्रिकप्रसवशांतिः
 ९२ अथप्रयोगः
 ९३ अथसदंतजननशांतिः

९४ अथप्रयोगः
 ९४ अथप्रसववैकृतशांतिः
 ९५ अथस्फुरवप्रसवकरम्
 ९५ अथनामकरणम्
 ९९ अथनामकरणप्रयोगः
 १०० अथस्त्रीणांनामकरणम्
 १०० अथदोलारोहणम्
 १०१ अथदुग्धपानम्
 १०१ अथाचारप्राप्तजलपूजनम्
 १०१ अथशिशोस्तांबूलभक्षणम्
 १०१ अथसूर्यावलोकनसंस्कारः

१०१ अथनिष्क्रमणकालः
 १०२ अथभ्रूमावुपवेशनकालः
 १०३ अथान्नप्राशनकालः
 १०४ अथनिष्क्रमणम्
 १०५ अथोपवेशनम्
 १०५ अथान्नप्राशनम्
 १०५ अथकर्णवेधः
 १०६ बालस्यदुष्टदृष्टिदोषादौरक्षाविधिः
 १०६ अथाऽब्दांतेजन्मतिथिकृत्यम्
 १०७ अथप्रयोगः
 १०८ अथचौलनिर्णयः

[OrderDescription]
,CREATED=18.01.20 13:41
,TRANSFERRED=2020/01/18 at 13:46:46
,PAGES=26
,TYPE=STD
,NAME=S0002562
,Book Name=M-2303-SANSKAR KOSTUBH
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF

FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,